

Prof. dr hab. Marek Szydło

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ AUTORSTWA MGR MARZENY RADZIUN ZATYTUŁOWANEJ: „DECYZJE ZOBOWIĄZUJĄCE KOMISJI EUROPEJSKIEJ W ŚWIETLE PRAWA KONKURENCJI UNII EUROPEJSKIEJ”

I. Ogólne uwagi o przedmiocie recenzowanej rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska napisana przez Panią mgr Marzenę Radziun pt. *„Decyzje zobowiązujące Komisji Europejskiej w świetle prawa konkurencji Unii Europejskiej”* ma za przedmiot analizę szczególnego rodzaju aktów stosowania unijnego prawa konkurencji wydawanych przez Komisję Europejską („KE”), jakimi są decyzje zobowiązujące podejmowane na podstawie art. 9 rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. 101 i 102 Traktatu („rozporządzenie nr 1/2003”)¹. W świetle art. 9 rozporządzenia nr 1/2003, decyzja zobowiązująca polega na nadaniu wiążącego charakteru zobowiązaniu lub zobowiązaniom zaproponowanym przez przedsiębiorstwo, w odniesieniu do którego KE zamierza przyjąć decyzję nakazującą zaprzestania naruszenia art. 101 lub 102 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej („TfUE”). Aby zobowiązania przedsiębiorstwa mogły zostać zaakceptowane i uznane za wiążące decyzją KE, muszą one uwzględniać zastrzeżenia wyrażone przez KE we wstępnej fazie rozpatrywania sprawy. Decyzja zobowiązująca KE z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003, czyniąca zobowiązania przedsiębiorstwa wiążącymi, wywołuje w szczególności taki skutek prawny, że powoduje ona odpadnięcie podstaw do dalszego podejmowania przez KE wobec danego przedsiębiorstwa działań wdrażających lub stosujących unijne prawo konkurencji, z zastrzeżeniem możliwości następczego wznowienia postępowania w razie zaistnienia szczególnych okoliczności².

Decyzje zobowiązujące w rozumieniu art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 są tylko jedną z wielu prawnych form działania KE w zakresie stosowania unijnego prawa konkurencji (obejmującego art. 101 i art. 102 TfUE oraz rozporządzenie Rady (WE) nr 139/2004 z dnia 20

¹ Dz. Urz. WE z 2003 r., L 1/1.

² Te szczególne okoliczności są następujące: a) nastąpiła istotna zmiana odnośnie do jakiegokolwiek faktu, który był podstawą do podjęcia przez KE decyzji zobowiązującej; b) zainteresowane przedsiębiorstwo działa wbrew swoim zobowiązaniom; lub c) decyzja zobowiązująca została podjęta przez KE na podstawie niekompletnych, nieprawdziwych lub wprowadzających w błąd informacji dostarczonych przez strony (art. 9 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003).

stycznia 2004 r. w sprawie kontroli koncentracji przedsiębiorstw³). Decyzje zobowiązujące KE z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 odbiegają swoją prawną strukturą, w tym treścią, procedurą ich wydawania oraz wywoływanymi skutkami prawnymi, od typowych decyzji KE wdrażających prawo unijne, szczególności w tym sensie, że są one wyrazem kooperacyjnej współpracy pomiędzy KE i przedsiębiorstwem, przejawianej zarówno na etapie podejmowania tych decyzji, jak i ich stosowania. Decyzje te odbiegają od typowego paradygmatu jednostronnego, a tym samym władczego rozstrzygnięcia podejmowanego przez organ władzy publicznej.

Decyzje zobowiązujące z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 nie należą zresztą do głównych czy też zasadniczych form stosowania przez KE unijnego prawa konkurencji w zakresie dotyczącym art. 101 i 102 TfUE. Nie są one w unijnym prawie konkurencji dominującymi formami prawnymi działania KE ani w sensie ich genezy i założeń przyświecających prawodawcy unijnemu w momencie tworzenia instrumentów stosowania unijnego prawa konkurencji (mówiąc precyzyjniej: w zamierzeniu prawodawcy unijnego nie miał to być bynajmniej dominujący sposób wdrażania art. 101 i 102 TfUE), ani też w sensie statystycznych i empirycznych danych obrazujących częstotliwość wykorzystywania przez KE poszczególnych instrumentów stosowania unijnego prawa konkurencji. Z obu powyższych punktów widzenia za podstawowe prawne formy stosowania unijnego prawa konkurencji w zakresie dotyczącym art. 101 i 102 TfUE należy bowiem uznać decyzje KE nakazujące przedsiębiorstwom zaprzestanie naruszeń art. 101 lub 102 TfUE (art. 7 rozporządzenia nr 1/2003) oraz decyzje nakładające grzywny (art. 23 rozporządzenia nr 1/2003). Niemniej jednak decyzje zobowiązujące z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 pozostają ważnym instrumentem stosowania przez KE art. 101 i 102 TfUE, mającym do spełnienia szereg istotnych celów (funkcji) mocno zakorzenionych w aksjologii unijnego prawa konkurencji oraz w strukturze całego unijnego porządku prawnego, a nawet w całej współczesnej europejskiej kulturze prawnej. Mianowicie, decyzje zobowiązujące: zapobiegają dalszemu kontynuowaniu antykonkurencyjnych praktyk lub ujawnieniu się ich antykonkurencyjnych skutków; mobilizują przedsiębiorstwa do większej wrażliwości na skutki rynkowe swoich zachowań oraz do większej odpowiedzialności za swoje zachowania; zachęcają przedsiębiorstwa do większej współpracy z KE; powodują oszczędność czasu i środków po stronie KE, pozwalając temu organowi na skupienie się na zwalczaniu poważniejszych lub bardziej ukrytych lub trudniejszych do zwalczania antykonkurencyjnych

³ Dz. Urz. UE z 2004 r., L 24/1.

praktyk; umożliwiają KE prowadzenie określonej polityki promowania konkurencji na rynku wewnętrznym UE, pozwalając temu organowi upowszechniać lub wdrażać wzorce zachowań pożądane z punktu widzenia rynkowej efektywności ekonomicznej i dobrobytu konsumentów; przyczyniają się do proliferacji kultury współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami i instytucjami unijnymi, ucząc obu wymienionych partnerów umiejętności dostrzegania i uwzględniania w swoich zachowaniach uwarunkowań towarzyszących drugiej stronie oraz skłonności do określonych kompromisów.

Należąc do tak swoistych kooperacyjnych form wdrażania unijnego prawa konkurencji oraz spełniając w ramach tego prawa opisane szczególne cele, decyzje zobowiązujące z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 stanowią bardzo wdzięczny i obiecujący temat analiz prawnych. Prawna konstrukcja decyzji zobowiązujących z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 – wpisująca się w szerszą ogólnoeuropejską tendencję do poszerzania spektrum działania władz publicznych wdrażających prawo publiczne o formy prawne instytucjonalizujące konsensualną współpracę tych władz z aktorami życia społecznego i gospodarczego – umożliwia w szczególności analizowanie prawnych przesłanek umożliwiających wydawanie decyzji zobowiązujących, treści tych decyzji oraz ich skutków prawnych, a także pragmatycznej skuteczności tychże decyzji jako instrumentu stosowania unijnego prawa konkurencji. Analiza prawna decyzji zobowiązujących z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 daje ponadto okazję do zastanowienia się nad potencjalną aplikacją tego rodzaju prawnej formy działania w innych obszarach unijnego prawa materialnego. Już choćby tylko ze wspomnianych powyżej względów uczynienie problematyki decyzji zobowiązujących KE z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 przedmiotem rozprawy doktorskiej jest ze wszech miar zasadne i pożądane.

II. Ogólna charakterystyka struktury i treści recenzowanej rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska mgr Radziun składa się z wprowadzenia, 8 merytorycznych rozdziałów, zakończenia oraz wykazów wykorzystanych w pracy materiałów doktrynalnych i prawnych.

We wprowadzeniu Doktorantka syntetycznie przedstawia cel, przedmiot oraz metody badawcze swojej rozprawy, sygnalizując przy tym krótko to o czym traktują poszczególne jej rozdziały.

W rozdziale I mgr Radziun analizuje istotę i uwarunkowania negocjacyjnego sposobu stosowania prawa konkurencji, zderzając go z – *nomen omen* – konfrontacyjnym sposobem

stosowania prawa konkurencji. Jest to zabieg o tyle potrzebny i zasadny, że decyzje zobowiązujące z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 należą właśnie do wyróżnionego przez Autorkę negocjacyjnego sposobu stosowania unijnego prawa konkurencji, wyraźnie odróżniającego się od konfrontacyjnego sposobu stosowania tej części unijnego porządku prawnego. Doktorantka przedstawia na szerokim tle specyfikę zarówno konsensualnego, jak też konfrontacyjnego sposobu stosowania prawa konkurencji, analizuje poszczególne instrumenty prawne stanowiące przejaw obu wymienionych sposobów stosowania prawa konkurencji, a także stara się zidentyfikować wady oraz zalety każdego z obu sposobów stosowania prawa konkurencji.

W rozdziale II Doktorantka analizuje założenia i podstawy prawne stosowania decyzji zobowiązujących z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003. W tym kontekście Autorka przedstawia ewolucję stosowania decyzji zobowiązujących w prawie konkurencji UE, kryteria doboru spraw do rozstrzygnięcia w drodze decyzji zobowiązujących KE, podstawy prawne oraz strukturę decyzji zobowiązujących KE, postępowanie w sprawach kończących się decyzją zobowiązującą KE, a także zalety i wady rozstrzygnięcia spraw z zakresu prawa konkurencji w drodze decyzji zobowiązujących KE.

Rozdział III recenzowanej rozprawy jest poświęcony decyzjom zobowiązującym lub ich odpowiednikom w wybranych krajowych porządkach prawnych, gdzie tego rodzaju decyzje funkcjonują jako element negocjacyjnego sposobu stosowania prawa konkurencji. W tym kontekście Doktorantka prezentuje szeroko relewantne rozwiązania prawne oraz praktykę ich stosowania w Stanach Zjednoczonych Ameryki, w Anglii, we Francji, w Hiszpanii oraz w Polsce.

Rozdział IV rozprawy mgr Radziun dotyczy problematyki sprawiedliwości proceduralnej w postępowaniu kończącym się decyzją zobowiązującą KE. W rozdziale tym Doktorantka prezentuje znaczenie wartości w postaci sprawiedliwości proceduralnej w postępowaniu kończącym się decyzją zobowiązującą KE, przedstawia sytuację procesową stron i podmiotów trzecich w postępowaniu kończącym się decyzją zobowiązującą KE, a także analizuje poszczególne prawa stron w postępowaniu kończącym się decyzją zobowiązującą KE, takie jak: prawo do wysłuchania, prawo dostępu do akt, prawo do przejrzystej procedury, oraz prawa wynikające z zasady *ne bis in idem* i zasady pewności prawa. Przedstawione też zostały prawa podmiotów trzecich w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 9 rozporządzenia nr 1/2003.

Rozdział V rozprawy poświęcony jest analizie decyzji zobowiązujących KE w świetle unijnej zasady proporcjonalności. W pierwszym rzędzie Autorka przedstawia tutaj zasadę

proporcjonalności jako kryterium oceny legalności władzy dyskrecjonalnej KE. W dalszej kolejności Doktorantka przechodzi do analizy sprawy *Alrosa*, uznając ją za najbardziej reprezentatywną dla przedstawienia na jej przykładzie sposobu stosowania przez KE oraz przez sądy unijne zasady proporcjonalności w przypadku decyzji zobowiązujących KE z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003. Po przedstawieniu sprawy *Alrosa* Doktorantka stara się naświetlić problemy związane z zastosowaniem testu proporcjonalności do decyzji zobowiązujących KE, jakie pojawiają się w praktyce po wyroku Trybunału Sprawiedliwości UE w sprawie *Alrosa*. Następnie mgr Radziun przedstawia własne propozycje rozwiązań łagodzących skutki zastosowania testu proporcjonalności określonego w sprawie *Alrosa* do decyzji zobowiązujących KE.

W rozdziale VI recenzowanej rozprawy podjęta została niezwykle ważna problematyka sądowej kontroli decyzji zobowiązujących KE z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003. W tym kontekście Doktorantka przedstawia najpierw podstawy prawne kontroli sądowej w prawie konkurencji UE oraz czyni ogólne uwagi o kontroli sądowej w prawie konkurencji UE. W dalszej kolejności wspomniany rozdział skupia się na standardzie kontroli sądowej decyzji zobowiązujących KE oraz na konsekwencjach prawnych obowiązującego standardu kontroli decyzji zobowiązujących KE. Mgr Radziun przedstawia też określone alternatywy dla obowiązującego standardu kontroli sądowej decyzji zobowiązujących KE.

Rozdział VII rozprawy dedykowany jest przedstawieniu wpływu decyzji zobowiązujących KE na prywatnoprawne dochodzenie roszczeń z tytułu naruszeń reguł konkurencji. Doktorantka opisuje tutaj trudności w dochodzeniu roszczenia odszkodowawczego z tytułu naruszenia prawa konkurencji po wydaniu decyzji zobowiązującej KE, prezentuje wartość dowodową decyzji zobowiązującej KE w postępowaniu o odszkodowanie toczonym przed sądem krajowym oraz przedstawia własne propozycje umocnienia pozycji procesowej powodów dochodzących roszczeń o odszkodowanie wynikające z naruszenia prawa konkurencji po wydaniu decyzji zobowiązującej KE z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003.

Wreszcie Rozdział VIII rozprawy zawiera studium przypadku dla decyzji zobowiązujących z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003, a konkretnie sprawę KE p. *Gazprom*. W tym zakresie mgr Radziun prezentuje stan faktyczny sprawy oraz konsekwencje propozycji zobowiązań przedstawionych przez *Gazprom*, a także zastanawia się nad możliwymi wariantami zakończenia postępowania w sprawie KE p. *Gazprom* (ostatecznie postępowanie to zostało zakończone w maju 2018 r., już po oddaniu rozprawy mgr Radziun do recenzji).

W zakończeniu swojej rozprawy mgr Radziun syntetycznie podsumowuje swoje rozważania, przedstawia wnioski do jakich doszła w poszczególnych rozdziałach pracy oraz

zbiera i akcentuje swoje własne postulaty zmierzające do większej optymalizacji rozwiązań prawnych odnoszących się do decyzji zobowiązujących KE z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003.

Ogólnie trzeba powiedzieć, że cała przedstawiona wyżej i zastosowana przez Doktorantkę struktura i układ treściowy Jej rozprawy doktorskiej są bardzo przejrzyste, poprawne metodologicznie i konstrukcyjnie oraz znakomicie ułatwiają lekturę pracy oraz zorientowanie się w poglądach prezentowanych w przedmiotowym zakresie przez Autorkę.

III. Mocne strony oraz niewątpliwe osiągnięcia recenzowanej rozprawy doktorskiej

Generalna ocena recenzowanej rozprawy doktorskiej mgr Marzeny Radziun jest bardzo pozytywna. Praca mgr Radziun stanowi bardzo duży wkład do polskiej i europejskiej doktryny prawa konkurencji oraz jest sporym osiągnięciem naukowym tego młodego naukowca.

W szczególności na bardzo pozytywną ocenę zasługuje wybór tematu i przedmiotu recenzowanej rozprawy doktorskiej. We wstępnej części mojej recenzji pisałem już o niezwykle istotnym znaczeniu tego tematu dla prawa konkurencji UE i szerzej dla całego unijnego materialnego prawa publicznego, a także o obiecujących szczegółowych wątkach badawczych, jakie się pojawiają przy okazji analizowania decyzji zobowiązujących KE z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003. W tym miejscu recenzji pragnę zaś podkreślić, że pomimo takiego ogromnego znaczenia decyzji zobowiązujących KE z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 oraz pomimo szerokich i obiecujących perspektyw badawczych, jakie daje zajęcie się tym tematem, problematyka decyzji zobowiązujących z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 nie była jak dotąd przedmiotem odrębnych monografii w polskim piśmiennictwie prawniczym. Również w anglojęzycznej literaturze przedmiotu nie jest mi znana żadna osobna monografia poświęcona tej właśnie instytucji prawnej. Natomiast odrębna monografia dotycząca tej problematyki pojawiła się niedawno w niemieckim piśmiennictwie prawniczym: jest to mianowicie praca Jonasa von Kalbena pt. „*Verpflichtungszusagen im EU-Wettbewerbsrecht. Eine Untersuchung der Funktionen und Grenzen von Verpflichtungsbeschlüssen nach Art. 9 VO 1/2003 unter besonderer Berücksichtigung des Energiesektors*“ (Nomos, Baden-Baden, 2018). Praca ta została wydana w kwietniu 2018 r., a więc już oczywiście po oddaniu rozprawy mgr Radziun do recenzji, aczkolwiek monografia von Kalbena została napisana na podstawie Jego wcześniejszej rozprawy doktorskiej obronionej na Freie Universität Berlin jeszcze w 2016 r. Nawiasem mówiąc, powołany von Kalben jest znacznie bardziej krytyczny i sceptyczny niż mgr Radziun w kwestii efektywności postępowania KE kończącego się

wydaniem przez ten organ decyzji zobowiązującej (zob. w szczególności s. 157-168 powołanej monografii).

Na dużą pochwałę zasługuje też wybór przez Doktorantkę szczegółowych problemów i zagadnień badawczych, które uczyniła Ona przedmiotem swojej rozprawy. Wybór ten obejmuje niemal wszystkie zasadnicze zagadnienia prawne, jakie się pojawiają w kontekście prawnej regulacji decyzji zobowiązujących z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 oraz w kontekście ich systemowego kontekstu oraz funkcjonowania. W szczególności z uznaniem należy się odnieść do objęcia przez Doktorantkę zakresem Jej zainteresowania problematyki proporcjonalności decyzji zobowiązujących, a konkretnie proporcjonalności jako kryterium oceny sposobu korzystania przez KE z jej dyskrecyjnych uprawnień oraz problematyki sądowej kontroli decyzji zobowiązujących. Doktorantka nie pominęła ważkich zagadnień proceduralnych towarzyszących wydawaniu przez KE tytułowych decyzji zobowiązujących, interesująco ujmując te zagadnienia na tle szerszego problemu sprawiedliwości proceduralnej. Niezwykle ciekawy jest też rozdział III recenzowanej rozprawy poświęcony prawnoporównawczej analizie decyzji zobowiązujących oraz ich odpowiedników w kilku krajowych porządkach prawnych, i to w porządkach prawnych reprezentatywnych oraz instruktywnych dla analizy tytułowej problematyki. Jest też rzeczą godną uznania, że Doktorantka podjęła się analizy trudnej problematyki wpływu decyzji zobowiązujących z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 na prywatnoprawne dochodzenie roszczeń odszkodowawczych z zakresu prawa konkurencji: analiza tej ostatniej problematyki wymagała od Doktorantki dobrego orientowania się w zagadnieniach cywilnoprawnych związanych z dochodzeniem prywatnych roszczeń odszkodowawczych. Mgr Radziun uczyniła to w sposób bardzo udany, pokazując, że pomimo zasadniczego zajmowania się prawem publicznym potrafi Ona doskonale dostrześć i analizować systemowo-strukturalne wzajemne powiązania prawa publicznego i prawa prywatnego.

Na dużą pochwałę zasługuje też okoliczność, że wszystkie te – ujęte bardzo szeroko oraz w adekwatnym systemowym i aksjologicznym kontekście – zagadnienia prawne związane z decyzjami zobowiązującymi KE mgr Radziun potrafiła zbadać w sposób wielopłaszczyznowy, tzn. z wykorzystaniem wielu właściwych narzędzi i metod badawczych. W tym kontekście Doktorantka wykorzystwała nie tylko podstawowe formalno-dogmatyczne metody badań prawniczych (koncentrujące się wokół językowej, systemowej i celowościowej wykładni stosownych przepisów prawa), ale potrafiła też sięgnąć do metody prawnoporównawczej oraz historycznej, a także posłużyła się metodą studium przypadku (w odniesieniu do sprawy KE p. *Gazprom*). W niektórych miejscach Jej pracy widoczne też były

ślady i efekty podjętych przez Doktorantkę badań empirycznych, próbujących zidentyfikować rzeczywiste efekty oraz następstwa podejmowanych przez KE decyzji zobowiązujących. Takie szerokie spektrum wykorzystanych przez mgr Radziun metod badawczych świadczy o Jej dużej dojrzałości badawczej oraz o dobrym przygotowaniu warsztatowym umożliwiającym Jej udane podejmowanie trudnych problemów prawniczych.

Jedną z największych zalet rozprawy doktorskiej mgr Marzeny Radziun jest język i styl rozprawy. Język ten jest przede wszystkim bardzo zrozumiały dla Czytelnika, tak iż za jego pomocą Autorka jest w stanie przedstawiać Czytelnikowi – także temu niezbyt wyrobionemu w tematyce prawa konkurencji – trudne zagadnienia prawne związane z decyzjami zobowiązującymi KE. Język używany przez Doktorantkę z jednej strony wykorzystuje wszystkie fachowe zwroty i sformułowania charakterystyczne dla zekonomizowanego współczesnego prawa konkurencji, przy używaniu tych zwrotów w sposób adekwatny i trafny w odniesieniu do opisywanych zjawisk, lecz z drugiej strony jest on wolny od zbytnej hermetyczności czy też swoistego branżowego żargonu. Używany przez Doktorantkę język dobrze zresztą koresponduje z całym stylem napisanej przez Nią rozprawy doktorskiej: styl ten jest mianowicie bardzo oszczędny, pozbawiony zbędnej rozwlekłości, powtórzeń czy też zbytnej barokowości rozważań. Muszę przyznać, że styl Jej pracy bardzo mi zaimponował i sprawił, że lektura recenzowanej rozprawy była dla mnie dużą przyjemnością. Doktorantka potrafiła w sposób bardzo zdyscyplinowany skupić się na zasadniczym temacie swoich rozważań, nie starała się na siłę rozbudowywać objętości swojej pracy i w efekcie stworzyła dzieło naukowe bardzo kompaktowe i w swojej objętości w pełni adekwatnie dostosowane do celu oraz przedmiotu swoich badań. Stanowczo uważam, że chociaż temat recenzowanej pracy był (i jest) bardzo trudny, złożony i wielowątkowy, to jednak Autorce udało się uniknąć zbytnej przewlekłości tekstu oraz nasycania go nużącymi wątkami pobocznymi lub powtórzeniami. W tym kontekście na pochwałę zasługują m. in. liczne odesłania wewnętrzne stosowane przez mgr Radziun w Jej rozprawie, pokazujące, że doskonale panowała Ona nad tokiem i porządkiem swojej narracji oraz potrafiła umiejętnie wiązać ze sobą treściowo poszczególne części pracy.

W kontekście stylu recenzowanej rozprawy należy koniecznie podkreślić, że cała narracja rozprawy jest w tym sensie bardzo zrygoryzowana i uporządkowana, że Doktorantka bardzo dba o to, by wszystkie poszczególne rozdziały i podrozdziały Jej pracy były poprzedzone stosownym propedeutycznym wprowadzeniem oraz by były zwieńczone podsumowaniem krótko syntetyzującym najważniejsze poruszone przez nią wątki treściowe. Taki sposób narracji niezwykle ułatwia lekturę pracy oraz percepcję jej złożonej merytorycznie materii.

Dużą zaletą recenzowanej rozprawy jest bogactwo wykorzystanych w niej źródeł i artefaktów prawnych i prawniczych, w postaci źródeł prawa i źródeł poznania prawa, a także w postaci licznych materiałów empirycznego ilustrującego rozważania Doktorantki. W swojej rozprawie Autorka odwołała się do licznych aktów prawnych, unijnych i krajowych, i to zarówno tych o charakterze formalnie wiążącym, jak też aktów o charakterze mniej sformalizowanym, co jest istotne zwłaszcza w przypadku unijnego porządku prawnego. Doktorantka wykorzystwała też w swojej pracy bardzo bogate orzecznictwo sądowe i praktykę decyzyjną organów administracyjnych, w szczególności orzecznictwo i praktykę pochodzące z obszaru prawa unijnego, ale także prawa krajowego niektórych reprezentatywnych państw. Imponuje wykorzystana w pracy liczba pozycji z literatury polskiej i zagranicznej: Autorka odwołała się w zasadzie do wszystkich znaczących pozycji literaturowych z zakresu interesującej ją problematyki, a przy tym uwzględniła literaturę polską, angielską, niemiecką oraz hiszpańską.

Na duże uznanie zasługuje wreszcie widoczne w recenzowanej rozprawie inteligentne dostrzeżenie przez Doktorantkę mankamentów różnych rozwiązań prawnych lub praktyki ich stosowania oraz idące w ślad za tym proponowanie przez nią dojrzałych i przemyślanych sposobów rozwiązywania dostrzeżonych niedoskonałości. Z lektury recenzowanej rozprawy doskonale widać, że Autorka nie sugeruje się niewolniczo czy też nie uzależnia od jednego tylko punktu widzenia lub od jednej perspektywy, ale potrafi analizować napotykaną przez nią poglądy w sposób bardzo krytyczny i świadomy. Doprowadza to ją do wypowiadania sądów bardzo wyważonych i uwzględniających całą złożoność analizowanej problematyki, a jednocześnie jest ona bardzo oryginalna w proponowaniu swoich własnych rozwiązań oraz w podpowiadaniu prawodawcy unijnemu oraz instytucjom unijnym sposobów dalszego ulepszenia prawnej regulacji i praktyki stosowania decyzji zobowiązujących z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003.

W podsumowaniu tej części recenzji pragnę więc podkreślić, że rozprawa mgr Marzeny Radziun jest bardzo udanym, oryginalnym i niezwykle wartościowym merytorycznie rozwiązaniem trudnego problemu decyzji zobowiązujących KE z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003, a przy tym język i styl tej pracy czynią ją bardzo przyjazną lekturą nie tylko dla specjalistów z zakresu prawa konkurencji, ale dla wszystkich w ogóle prawników zainteresowanych tym tematem, a także dla specjalistów z innych dziedzin pragnących poszerzyć swoją wiedzę na temat decyzji zobowiązujących KE (np. ekonomiści, menedżerowie przedsiębiorstw).

IV. Dostrzeżone mankamenty recenzowanej rozprawy doktorskiej

Jakkolwiek recenzowana rozprawa doktorska mgr Marzeny Radziun jest bardzo poważnym osiągnięciem naukowym i stanowi przykład niezwykle rzetelnej pracy naukowej z dziedziny nauk prawnych, to jednak Doktorantka nie uniknęła jednocześnie pewnych potknięć merytorycznych oraz koncepcyjnych. Te mankamenty, niezbyt zresztą liczne, są przy tym zrozumiałe jako towarzyszące wszelkim dziełom ludzkim i nie deprecjonują one bynajmniej znaczenia oraz wyników opisywanej tutaj rozprawy doktorskiej. Niemniej jednak rzetelność recenzenta każe mi odnieść się również do tego, co w recenzowanej rozprawie oceniam krytycznie.

I tak, po pierwsze, w recenzowanej rozprawie zabrakło mi zanalizowania decyzji zobowiązujących KE z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 na tle bardzo często spotykanego w literaturze z zakresu prawa konkurencji (i regulacji sektorowej) podziału aktów stosowania prawa konkurencji (i regulacji sektorowej) na akty wdrażające to prawo *ex ante* i *ex post*. Sam ten podział na akty *ex ante* i *ex post* nie jest oczywiście w pełni jasny i jednoznaczny, gdyż odwoływanie się do tego podziału wymaga przyjęcia jednoznacznych kryteriów tego rodzaju partycji. W tym kontekście w literaturze zaproponowano, aby stosowanie prawa konkurencji *ex post* definiować jako polegające na tym, że wydając władczą indywidualną decyzję stosowania prawa dany organ odnosi się w dyspozycji tej decyzji (poprzez zawartą tam normę indywidualno-konkretną) tylko i wyłącznie do takiego zachowania przedsiębiorcy, które ten podjął już w przeszłości, względnie też nadal je podejmuje, i które to zachowanie jest aktualnie (właśnie w ramach procesu stosowania prawa) przedmiotem prawnej oceny. Ocena ta jest rzecz jasna dokonywana na podstawie określonych miar (kryteriów) zawartych w (generalno-abstrakcyjnych) normach prawnych, przy czym organ stosujący prawo odnosi określone przeszłe lub obecne zachowanie przedsiębiorcy do wspomnianych powyżej miar. Z kolei stosowanie prawa konkurencji w sposób *ex ante* polega na tym, że w swojej decyzji stosowania prawa organ stosujący prawo ustala określone nowe zachowania przedsiębiorcy. Zachowania te przy tym w tym sensie są nowe, że są odmienne w sensie treściowym i rodzajowym od tego zachowania lub zachowań, które ów przedsiębiorca obecnie realizuje i nie polegają ponadto na prostym zaniechaniu (zaprzestaniu) tych obecnych działań. Zauważa się, że konkretyzacja *ex ante* może zachodzić (mieć miejsce) również w sytuacji, gdy dany przedsiębiorca w przeszłości podjął już jakieś działanie lub działania rynkowe. Rzecz jednak w tym, że w ramach konkretyzacji *ex ante* organ stosujący prawo nie odnosi się w dyspozycji swojej decyzji do tego przeszłego lub obecnego zachowania rynkowego przedsiębiorcy (tzn.

nie kwalifikuje go je jako zakazane, nie nakazuje jego zaniechania lub nie wypowiada dozwolenia na jego kontynuowanie), lecz wyznacza nowe, odmienne treściowo i rodzajowo działania przedsiębiorcy, choćby nawet miały one instrumentalnie służyć (jedynie) usunięciu skutków określonych przeszłych lub obecnych zachowań tego przedsiębiorcy⁴. W tym kontekście w doktrynie zauważono, że decyzje zobowiązujące KE z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003, w zależności od swojej konkretnej treści, mogą być aktami stosowania prawa konkurencji zarówno w sposób *ex post*, jak też w sposób *ex ante*, a ponadto mogą też one zawierać elementy czyniące je przejawem hybrydowego sposobu stosowania prawa konkurencji, łączącego sposób stosowania tego prawa *ex ante* oraz *ex post*⁵.

Po drugie, w recenzowanej rozprawie Pani mgr Radziun nie podjęła się teoretycznej analizy decyzji zobowiązujących z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 jako przykładu szczególnego rodzaju aktów (decyzji) administracyjnych, a mianowicie tzw. aktów na poddanie się (niem. „*Verwaltungsakt auf Unterwerfung*”). W doktrynie prawa konkurencji zauważa się, że decyzje zobowiązujące KE z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 należy w sensie prawnodogmatycznym kwalifikować jako rodzaj „*aktów administracyjnych na poddanie się*”⁶. „*Akty administracyjne na poddanie się*” są to takie akty administracyjne, które nakładają na adresata obowiązek pewnego zachowania się, do którego adresat ten sam się wcześniej zobowiązał. W tym sensie możliwość skutecznego wydania takiego aktu administracyjnego jest uzależniona od uprzedniego istnienia takiego zobowiązania się (czyli od istnienia tego swoistego poddania się ze strony adresata) oraz od przejścia tego zobowiązania do danego aktu administracyjnego⁷. W tym kontekście w pracy dotyczącej decyzji zobowiązujących KE interesujące byłoby dokonanie choćby pobieżnej analizy dogmatyczno-prawnej i teoretyczno-prawnej owych aktów administracyjnych na podanie się oraz uchwycenie strukturalnych różnic tych aktów w stosunku do typowych aktów administracyjnych – wszystko to przy uczynieniu unijnego prawa konkurencji relewantnym obszarem referencyjnym. Tego jednak w recenzowanej rozprawie zabrakło.

Po trzecie, w recenzowanej rozprawie nie podjęto się analizy decyzji zobowiązujących KE z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 jako tzw. aktów administracyjnych transgranicznych. Autorka tylko w jednym miejscu swojej rozprawy, a konkretnie we wprowadzeniu,

⁴ M. Szydło, *Prawo konkurencji a regulacja sektorowa*, Warszawa 2010, s. 23-25.

⁵ Zob. szczególne rozważania w tym zakresie w pracy M. Szydło, *Prawo konkurencji a regulacja sektorowa*, op. cit., s. 28 i n.

⁶ Tak W. Frenz, *Handbuch Europarecht. Band 2. Europäisches Kartellrecht*, Berlin-Heidelberg 2006, s. 579; J. Schwarze, A. Weitbrecht, *Grundzüge des europäischen Kartellverfahrensrechts. Die Verordnung (EG) Nr. 1/2003*, Baden-Baden 2004, s. 114; M. Szydło, *Prawo konkurencji a regulacja sektorowa*, op. cit., s. 49-50.

⁷ Zob. H.-U. Erichsen, *Das Verwaltungshandeln* [w:] *Allgemeines Verwaltungsrecht*, red. H.-U. Erichsen, D. Ehlers, Berlin 2002, s. 282-283; M. Szydło, *Prawo konkurencji a regulacja sektorowa*, op. cit., s. 50.

wzmiankowała krótko, że decyzje zobowiązujące KE z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 mają „*transgraniczny charakter*” (s. 13 recenzowanej rozprawy). Ponieważ do tego rodzaju kwalifikacji decyzji zobowiązujących KE Autorka w dalszej części pracy w ogóle już nie powróciła i do niej nie nawiązała, trudno jest w rezultacie powiedzieć, co konkretnie mgr Radziun miała na myśli uznając decyzje zobowiązujące KE z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 za mające charakter transgraniczny: czy chodziło Jej o nawiązanie w tym przypadku do jurysdykcyjnej przesłanki umożliwiającej KE zajęcie się daną sprawą antymonopolową (a którą to przesłanką jest wpływ na handel pomiędzy państwami członkowskimi w rozumieniu art. 101 i art. 102 TfUE), czy też może chciała Ona tutaj nawiązać do koncepcji transgranicznego aktu administracyjnego (zwanego też czasem aktem transnarodowym, transterytorialnym lub transnarodowym), oznaczającego akty, które są wydawane w obrębie jednej jurysdykcji i wywołują skutek również w innych państwach lub w innych jurysdykcjach, w tym dzięki wzajemnemu uznaniu⁸? Niewątpliwie decyzje zobowiązujące KE z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 mają charakter transgraniczny w obu powyższych znaczeniach, aczkolwiek w tym drugim znaczeniu transgraniczny charakter wspomnianych decyzji zobowiązujących KE jest ograniczony przez przepis punktu 22 zd. 3 preambuły do rozporządzenia nr 1/2003⁹. Generalnie rzecz biorąc, transgraniczny charakter decyzji zobowiązujących z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 jest bardzo ważnym tematem badawczym i byłoby dobrze, gdyby w recenzowanej rozprawie szczegółowe badania w tym zakresie zostały podjęte (czego tam jednak nie ma).

Po czwarte, w recenzowanej rozprawie brak jest w ogóle jakiegokolwiek (choćby dość pobieżnej) analizy przesłanek czy też okoliczności umożliwiających KE wznowienie postępowania zakończonemu uprzednio wydaniem przez KE decyzji zobowiązującej z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003. Tego rodzaju przesłanki określa art. 9 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003. Z niezrozumiałych dla mnie powodów mgr Radziun w ogóle tę problematykę wznowienia postępowania przez KE pomija. Tymczasem jej przeanalizowanie jest konieczne nie tylko dla czysto formalnej kompletności (zupełności) analizy prawnej struktury

⁸ Zob. np. S. Biernat, *Europejskie prawo administracyjne i europeizacja krajowego prawa administracyjnego (zarys problematyki)* [w:] *Studia Prawno-Europejskie*, red. W. Seweryński, Z. Hajno (red.), t. 6, Łódź 2002, s. 98; J. Supernat, *Administracja Unii Europejskiej. Zagadnienia wybrane*, Wrocław 2013, s. 121-122; A. Wróbel, *Europeizacja prawa administracyjnego – pojęcia i konteksty* [w:] *System Prawa Administracyjnego. Tom 3. Europeizacja prawa administracyjnego*, red. R. Hauser, A. Wróbel, Z. Niewiadomski, Warszawa 2014, s. 22 i n.; L. de Lucia, *Administrative Pluralism, Horizontal Cooperation and Transnational Administrative Acts*, *Review of European Administrative Law* 2012, vol. 5, s. 42 i n.; B. Kowalczyk, *Zasada terytorializmu działania administracji a transgraniczność spraw administracyjnych* [w:] *Współpraca transgraniczna w administracji publicznej*, red. R. Kusiak-Winter, Wrocław 2015, s. 157 i n.

⁹ Ten ostatni przepis stanowi, że wydana przez KE decyzja zobowiązująca nie wpływa na uprawnienia sądów i organów ochrony konkurencji państw członkowskich do stosowania art. 101 i 102 TfUE.

omawianych decyzji zobowiązujących KE, ale jest to również kluczowe dla zrozumienia czy też dla uchwycenia skuteczności tych decyzji jako instrumentu wdrażania przez KE unijnego prawa konkurencji. W tym kontekście niezwykle interesujące byłoby dowiedzenie się tego, w ilu przypadkach wydania przez KE decyzji zobowiązujących z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 KE zdecydowała się następnie wznowić swoje postępowanie prowadzone uprzednio wobec danego przedsiębiorstwa i orzec w tej sprawie na nowo, choćby dlatego, że dane przedsiębiorstwo naruszyło swoje zobowiązania uznane wcześniej za wiążące w decyzji KE? Odpowiedź na to pytanie mogłaby dać jakiś szerszy ogląd kwestii tego, na ile decyzje zobowiązujące KE z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 są w stanie efektywnie powstrzymać poszczególne przedsiębiorstwa przed dalszymi naruszeniami art. 101 i 102 TfUE (choć oczywiście wydanie decyzji zobowiązującej przez KE nie musi oznaczać, że dane przedsiębiorstwo rzeczywiście naruszyło art. 101 i 102 TfUE; z drugiej jednak strony można wątpić, czy dane przedsiębiorstwo byłoby rzeczywiście skłonne podejmować się wobec KE określonych zobowiązań, gdyby nie było wewnętrznie przekonane co do tego, że naruszyło ono lub mogło naruszyć art. 101 lub 102 TfUE). Można się przy tym zasadnie zastanawiać nad tym, czy wznowienie przez KE postępowania zakończonego wydaniem decyzji zobowiązującej z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 pozwala KE ponownie wydać wobec danego przedsiębiorstwa decyzję zobowiązującą z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003, a jeżeli tak, to czy decyzja KE może w tym przypadku ograniczyć się do ponownego uznania za wiążące dokładnie tych samych zobowiązań przedsiębiorstwa, które zostały uznane za wiążące w poprzednio wydanej przez KE decyzji zobowiązującej? W recenzowanej rozprawie brak jest na te ważne pytania jakiegokolwiek odpowiedzi.

Po piąte, w recenzowanej rozprawie brak jest analizy występowania *de lege lata* lub też zasadności występowania *de lege ferenda* decyzji zobowiązujących lub analogicznych decyzji w innych obszarach prawa unijnego, w tym w unijnym prawie regulacji sektorowej. Doktorantka identyfikuje w swojej pracy wiele argumentów przemawiających za zasadnością istnienia omawianego instrumentu w prawie konkurencji oraz za względną skutecznością tego instrumentu. W takim układzie pojawia się nieuchronne pytanie o zasadność występowania tego instrumentu *de lege ferenda* lub *de lege lata* np. w prawie energetycznym UE lub w innych obszarach unijnego prawa regulacji sektorowej. W szczególności można się zastanawiać, czy do wydawania tego rodzaju decyzji zobowiązujących nie powinna być upoważniona KE lub agencje unijne lub krajowe organy konkurencji przy stosowania unijnego prawa regulacji sektorowej (np. w sektorze gazowym, o którym mgr Radziun pisze w kontekście decyzji zobowiązującej w sprawie KE p. *Gazprom*), chociażby przy

rozstrzygnięciu przez wspomniane organy w kwestiach regulacji cenowej lub *unbundlingu* lub decydowania o przyznaniu tzw. wyłączenia regulacyjnego (zob. np. art. 36 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/73/WE z dnia 13 lipca 2009 r. dotyczącej wspólnych zasad rynku wewnętrznego gazu ziemnego i uchylającej dyrektywę 2003/55/WE¹⁰).

Po szóste, w toku rozważań prowadzonych w swojej pracy Doktorantka bardzo często stosuje praktykę polegającą na odwoływaniu się w danym przypisie do pozycji literaturowej jednego tylko konkretnego autora wypowiadającego dany pogląd, bez jednoczesnego wymieniania tam szerszego spektrum literatury dotyczącej danego zagadnienia oraz bez próby grupowania poglądów doktrynalnych autorów opowiadających się za jakimś stanowiskiem. W rezultacie, w dużych swoich częściach praca mgr Radziun stanowi ciąg narracji, w której Doktorantka kolejno przywołuje prace poszczególnych pojedynczych autorów wypowiadających jakieś twierdzenie, bez jednoczesnego odwoływania się do szerszych i liczniejszych pozycji literaturowych. Chcę przy tym wyraźnie podkreślić, że powyższy mankament warsztatowy nie wpływa negatywnie na sam merytoryczny tok narracji Doktorantki (w tekście głównym) ani też nie powoduje, że Jej praca staje się przez to niesamodzielna lub nieoryginalna. Tak bynajmniej nie jest (i wcale nie taki zarzut stawiam Autorce), niemniej jednak uważam, że przy wypowiedzaniu przez siebie jakichś sądów i odwoływaniu się przy tym do literatury przedmiotu Pani mgr Radziun mogła była zidentyfikować w poszczególnych przypisach znacznie szersze spektrum pozycji literaturowych, gdzie wypowiedziany został dany pogląd lub sąd.

Jednym z przykładów, który dobrze ilustruje mankamenty opisanego wyżej i stosowanego przez Doktorantkę podejścia jest fragment Jej pracy poświęcony roli zasady proporcjonalności przy wydawaniu decyzji zobowiązujących z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003, a konkretnie poświęcony ogólnie zasadzie proporcjonalności w prawie unijnym. W tym kontekście można by oczekiwać, że omawiając rolę zasady proporcjonalności w ogóle lub w prawie unijnym Autorka odwoła się do bardzo bogatego przecież zestawu literatury poruszającej tę właśnie problematykę¹¹. Tymczasem charakteryzując ogólnie zasadę proporcjonalności Doktorantka wypowiada twierdzenia w tekście głównym, które przytacza za pojedynczymi tylko autorami powoływanymi w danym przypisie, a więc nie odwołuje się w danym konkretnym przypisie do szerszego spektrum literatury i nie grupuje poglądów

¹⁰ Dz. Urz. UE z 2009 r., L 211/94.

¹¹ Z ostatnich prac zob. np. T.-I. Harbo, *The Function of Proportionality Analysis in European Law*, Leiden-Boston 2015; N. Petersen, *Proportionality and Judicial Activism. Fundamental Rights Adjudication in Canada, Germany and South Africa*, Cambridge 2017; A. L. Young, G. de Búrca, *Proportionality [w:] General Principles of Law. European and Comparative Perspectives*, red. S. Vogenauer, S. Weatherill, London 2017, Chapter 8.

doktrynalnych, a ponadto są to Autorzy prac nie dotyczących wprost zasady proporcjonalności, lecz prac podejmujących określone zagadnienia z zakresu prawa konkurencji (zob. s. 133-135 recenzowanej rozprawy). I chociaż ci ostatnio wspomniani przedstawiciele doktryny są autorami znakomitych prac z dziedziny prawa konkurencji, to jednak ich przywoływanie – i to przywoływanie w poszczególnych przypisach w sposób oderwany czy też izolowany, tak jak to czyni mgr Radziun – nie jest w stanie zastąpić odwoływania się do prac dedykowanych specjalnie zasadzie proporcjonalności w prawie UE i będących przy tym pracami niejako klasycznymi w tym temacie.

Po siódme, pomimo ogólnie bardzo dobrej bazy warsztatowej i literaturowej (o czym już pisałem), w recenzowanej pracy zabrakło mi jednak kilku pozycji, których lektura być może pozwoliłaby mgr Radziun na nieco szersze i bardziej pogłębione spojrzenie na niektóre problemy teoretyczne lub praktyczne związane z decyzjami zobowiązującymi KE z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 lub związane z analogicznymi decyzjami wydawanymi w niektórych państwach lub w innych niż prawo konkurencji obszarach prawa unijnego. Mam tu w szczególności na myśli m. in. następujące pozycje: M. Furse, *The Decision to Commit: Some Pointers from the US*, *European Competition Law Review* 2004, vol. 25, s. 5 i n.; E. J. Branfman, *Antitrust Consent Decrees: A Review and Evaluation of the First Seven Years Under the Antitrust Procedures and Penalties Act*, *Antitrust Bulletin* 1982, vol. 27, s. 303 i n.; S. Eibl, *Commitment Decisions: An Australian Perspective*, *European Competition Law Review* 2005, vol. 26, s. 328 i n.; W. Frenz, *Handbuch Europarecht. Band 2. Europäisches Kartellrecht*, Berlin-Heidelberg 2006, s. 579 i n.; J. Schwarze, A. Weitbrecht, *Grundzüge des europäischen Kartellverfahrensrechts. Die Verordnung (EG) Nr. 1/2003*, Baden-Baden 2004, s. 113 i n.; M. S. Ferro, *Committing to Commitment Decisions – Unanswered Questions on Article 9 Decisions*, *European Competition Law Review* 2005, vol. 26, s. 451 i n.; M. Szydło, *Prawo konkurencji a regulacja sektorowa*, Warszawa 2010, s. 23 i n.

Raz jeszcze wszakże należy z całą mocą powtórzyć, że zasygnalizowane wyżej niektóre mankamenty rozprawy doktorskiej mgr Radziun nie są w stanie zanegować ogólnie bardzo pozytywnej całościowej oceny Jej pracy oraz nie mają one przy tym charakteru fundamentalnego czy też kluczowego dla ogólnego odbioru recenzowanej rozprawy.

V. Konkluzja

W podsumowaniu przeprowadzonych rozważań pragnę jednoznacznie stwierdzić, że recenzowana rozprawa doktorska autorstwa mgr Marzeny Radziun w sposób bardzo udany i

na wysokim merytorycznym poziomie rozwiązuje trudny problem naukowy w postaci decyzji zobowiązujących KE z art. 9 rozporządzenia nr 1/2003 oraz stanowi bardzo znaczący wkład Autorki do nauki publicznego prawa gospodarczego, w tym w szczególności unijnego prawa konkurencji. Praca podejmuje bardzo złożony i trudny temat (niebędący dotychczas przedmiotem odrębnej monografii), analizuje ten temat z wielu różnych punktów widzenia oraz za pomocą różnorodnych metod badawczych, w tym przy wykorzystaniu metod analizy empirycznej, ukazuje badany temat w szerszym kontekście systemu i aksjologii unijnego prawa konkurencji, jest oparta na bardzo szerokiej bazie źródłowej (w sensie źródeł prawa i orzecznictwa) oraz literaturowej, charakteryzuje się bardzo zwięzłym i precyzyjnym stylem pisarskim oraz jest niezwykle oryginalna i twórcza w swojej warstwie czysto merytorycznej, co jest widoczne w szczególności w dużym krytycyzmie (ale i obiektywizmie) Doktorantki oraz przy wypowiedzianiu przez Nią bardzo przemyślanych i wyważonych postulatów ukierunkowanych na większą optymalizację odnośnych rozwiązań prawnych oraz praktyki ich stosowania. Niewątpliwie przygotowanie recenzowanej rozprawy doktorskiej wymagało od mgr Radziun wielu lat żmudnej pracy badawczej oraz dobrego przemyślenia całości konstrukcji i wyników rozprawy.

Uważam przy tym, że praca mgr Radziun jest na przestrzeni ostatnich kilku lat jedną z najlepszych w polskiej literaturze pozycji monograficznych z zakresu prawa konkurencji. Jako taka praca ta zasługuje nie tylko na to, by nadać mgr Radziun na jej podstawie stopień naukowy doktora nauk prawnych, ale również na to, by wyróżnić tę pracę: tak przy nadawaniu przez Radę Wydziału stopnia naukowego, jak też w przyszłości w różnych konkursach na prace naukowe.

W konkluzji mojej recenzji stwierdzam więc stanowczo, że rozprawa doktorska autorstwa Pani mgr Marzeny Radziun pt. *„Decyzje zobowiązujące Komisji Europejskiej w świetle prawa konkurencji Unii Europejskiej”* stanowi *„oryginalne rozwiązanie problemu naukowego”* oraz *„wykaz[uje] ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej (...) oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej”* w rozumieniu art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki¹². W tym sensie rozprawa mgr Marzeny Radziun w pełni spełnia kryteria ustalone w prawie polskim dla rozpraw doktorskich. Dlatego też jednoznacznie opowiadam się za dopuszczeniem Pani mgr Marzeny Radziun do dalszych etapów Jej przewodu

¹² Tekst jedn. Dz. U. z 2017 r. poz. 1789.

doktorskiego oraz opowiadam się za nadaniem Jej w przyszłości stopnia naukowego doktora nauk prawnych.

Marek Szydło

Prof. dr hab. Marek Szydło

Kierownik Zakładu Prawa Konkurencji i Regulacji Sektorowej

Uniwersytet Wrocławski